

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 22 augusti 2023

Mål nr

T 2755-22

PARTER

Klagande och motpart

Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän, 558500-8039
404 84 Göteborg

Ombud: Advokaterna Per Fridén och Henrik Sylvan
Advokatfirman NORDIA Göteborg KB
Kungsportsavenyen 1
411 36 Göteborg

Klagande och motpart

Dina Försäkring AB, 516401-8029
Box 2372
103 18 Stockholm

Ombud: Advokat Per-Gunnar Jönsson och juristen Sako Maksi Schao
AG Advokat KB
Box 3124
103 62 Stockholm

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2022-03-25 i mål T 936-21

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom ogillar Högsta domstolen Länsförsäkringar Göteborg och Bohusläns talan.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader och befriar Dina Försäkring AB från skyldigheten att ersätta Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän att ersätta Dina Försäkring AB för rättegångskostnader i

- tingsrätten med 1 411 075 kr för ombudsarvode och ränta enligt 6 § räntelagen från den 24 februari 2021, och
- hovrätten med 330 370 kr, varav 326 250 kr för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 mars 2022.

Högsta domstolen förpliktar Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän att till Dina Försäkring AB betala ersättning för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 1 057 500 kr, varav 875 000 kr för ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Länsförsäkringar Göteborg och Bohuslän har yrkat att Dina Försäkring AB ska förpliktas att betala hela det yrkade kapitalbeloppet om tio miljoner kr och ränta enligt 6 § räntelagen från det datum som yrkats i första hand, dvs. från den 24 april 2012.

Dina har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla käromålet, befria bolaget från skyldigheten att betala Länsförsäkringars rättegångskostnader i tingsrätt och hovrätt samt förplikta Länsförsäkringar att ersätta Dina för rättegångskostnader i dessa instanser.

Parterna har motsatt sig varandras ändringsyrkanden samt yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Frågorna i Högsta domstolen

1. Målet gäller ansvarsförsäkring och direktkrav från den skadelidandes försäkringsbolag mot ansvarsförsäkringsgivaren när den försäkrade har försatts i konkurs (se 9 kap. 7 § första stycket 2 försäkringsavtalslagen, 2005:104).
2. I en tidigare dom har en talan som väckts av den försäkrade mot ansvarsförsäkringsgivaren ogillats. En fråga som ska prövas är vilken betydelse den tidigare domen har i förhållande till en talan från direktkravställaren mot ansvarsförsäkringsgivaren avseende samma händelse. I målet aktualiseras också frågor om tolkning av villkor om undantag från försäkringen vid grov vårdslöshet respektive medvetet risktagande från den försäkrades sida.

Bakgrund

Branden

3. Målet har sin bakgrund i en brand i en träbyggnad på Mössebergs kurortshotell. I juni 2010 utfördes renoveringsarbeten på byggnaden av Evaldssons i Kvänum AB. Arbetet bestod i att avlägsna gammal färg utvändigt samt därefter utföra ommålning. Hotellet, som ägs av stiftelsen Bräcke Diakoni, är ett byggnadsminne. Av det skälet fanns ett tillstånd från Länsstyrelsen i Västra Götalands län avseende arbetena.

4. Den 23 juni 2010 arbetade en snickare, anställd av Evaldssons främst för att bygga ställningar, med att ta bort färg från byggnaden. Han arbetade ensam efter att ha fått vissa instruktioner av platschefen Per Anders Dahl. För att ta bort färgen använde han sig växelvis av en varmluftspistol och en s.k. speedheater. En brand utbröt i byggnaden. Branden gav upphov till brand-, rök- och vattenskador. Skadornas storlek värderades till cirka 25 miljoner kr.

Processen mellan Evaldssons och Dina

5. Bräcke Diakoni hade en företagsförsäkring hos Länsförsäkringar, och försäkringsbolaget bekostade återställandet efter branden. Länsförsäkringar väckte regresstalan mot Evaldssons avseende del av det utbetalade beloppet under påstående att sakskadorna hade orsakats av den anställdes vårdslöshet. Kort därefter återkallade Länsförsäkringar sin talan.

6. Evaldssons hade en ansvarsförsäkring hos Dina. Bolaget väckte talan mot Dina och yrkade, som talan slutligen kom att föras (jfr ”Mösseberg I” NJA 2016 s. 737), att försäkringsbolaget skulle betala knappt tio miljoner kr, vilket motsvarade det maximala försäkringsbeloppet enligt ansvarsförsäkringen med avdrag för den självrisk Evaldssons bedömde skulle gälla.

7. Tingsrätten ansåg att vissa undantagsvillkor i försäkringen var tillämpliga på grund av att Evaldssons hade agerat grovt vårdslöst, tagit medvetna risker och agerat i strid med ett känt myndighetsbeslut i samband med det arbete som hade föranlett branden. Vidare kom tingsrätten fram till att Evaldssons inte hade styrkt att bolaget hade lidit någon förmögenhetsskada till följd av branden. Mot denna bakgrund ogillade tingsrätten Evaldssons talan.

8. Hovrätten fastställde tingsrättens domslut på den grunden att Evaldssons inte hade lidit någon skada. Hovrätten prövade inte de bestridandegrunder försäkringsbolaget i övrigt hade åberopat. Hovrättens dom har vunnit laga kraft.

Den nu aktuella rättegången

9. Sedan Evaldssons hade gått i konkurs väckte Länsförsäkringar, med stöd av 9 kap. 7 § första stycket 2 försäkringsavtalslagen, talan mot Dina och yrkade att bolaget skulle betala tio miljoner kr från Evaldssons ansvarsförsäkring till Länsförsäkringar. Inledningsvis uppkom en fråga om den tidigare domen mellan Evaldssons och Dina utgjorde rättegångshinder för Länsförsäkringars talan. I ett beslut som har fått laga kraft har hovrätten kommit fram till att så inte är fallet.

10. Tingsrätten, som ansåg att den tidigare tingsrättsdomen hade bevisverkan i den nu aktuella rättegången, kom fram till att Evaldssons hade agerat grovt vårdslöst, tagit medvetna risker och agerat i strid med ett känt myndighetsbeslut och att detta medförde att ansvarsförsäkringen inte gällde. Tingsrätten ogillade därför Länsförsäkringars talan.

11. Hovrätten har ansett att den tidigare tingsrättsdomen endast har en begränsad bevisverkan för den prövning som nu är aktuell. Hovrätten har kommit fram till att Bräcke Diakoni haft rätt till skadestånd från Evaldssons och till försäkringsersättning från Länsförsäkringar, att Länsförsäkringar med

stöd av direktkravsrätten har rätt att kräva ersättning från Dina och att Dina inte har förmått visa att något av undantagsvillkoren i försäkringsavtalet mellan Dina och Evaldssons är uppfyllt. Hovrätten har utifrån dessa bedömningar bifallit Länsförsäkringars talan med den justeringen att avdrag för självrisk gjorts från kapitalbeloppet och att startdatum för dröjsmålsränta bestämts enligt Länsförsäkringars andrahandsyrkande.

Direktkravs rätt vid den försäkrades konkurs

12. En ansvarsförsäkring ger den försäkrade skydd mot skadeståndsansvar. Skyddets omfattning regleras av lag och tillämpliga försäkringsvillkor. Den försäkrades rätt till försäkringsersättning förutsätter i princip ett däremot svarande ansvar mot en skadelidande tredje man.

13. I vissa situationer har en skadelidande rätt att ställa direktkrav mot en ansvarsförsäkringsgivare. En sådan situation är när den försäkrade har gått i konkurs (se 9 kap. 7 § första stycket 2 försäkringsavtalslagen).

14. När ett försäkringsbolag har betalat ersättning för en skada inträder bolaget i den skadelidandes rätt att rikta direktkrav mot skadevållarens ansvarsförsäkringsgivare (se ”Lunneviskolan” NJA 2013 s. 233).

15. Ändamålet med regleringen om direktkravs rätt är att i vissa utpekade situationer – däribland den försäkrades konkurs – trygga den skadelidandes rätt till ersättning (jfr prop. 2003/04:150 s. 230).

16. Enligt 1927 års försäkringsavtalslag hade den skadelidande vid den försäkrades konkurs rätt att från konkursboet få den försäkrades fordran på försäkringsersättning överläten på sig. Någon sådan formell fordringsöverlåtelse krävs inte enligt dagens reglering. Trots denna skillnad avseende lagens konstruktion gäller att direktkravsrätten i försäkringsavtalslagen i princip är härledd från den försäkrades rätt som om den vore förvärvad. Huvudregeln

beträffande direktkravs rätt vid den försäkrades konkurs är att den skadelidande inte kommer i vare sig bättre eller sämre läge än den försäkrade. Den skadelidande får den rätt till försäkringsersättning som avtalet ger den försäkrade, varken mer eller mindre, om något annat inte följer av lagen eller försäkringsvillkoren. (Se ”Cremonas ansvarsförsäkring” NJA 2017 s. 601 p. 6–10.)

17. En följd av den beskrivna utgångspunkten för direktkravs rätt vid den försäkrades konkurs, är att rättighetsförlust på den försäkrades sida träffar även den skadelidandes rätt, om inte något annat framgår av lagen eller försäkringsvillkoren. I linje med detta resonemang har t.ex. en ansvarsförsäkringsgivare fått åberopa mot en skadelidande att den försäkrade inte hade iakttagit ett i försäkringsavtalet föreskrivet villkor om att anspråk på försäkringsersättning måste anmälas inom viss tid. (Se ”Cremonas ansvarsförsäkring” p. 15–25.)

Betydelsen av en tidigare dom

Rättskraft

18. Som angetts i det föregående är huvudregeln beträffande direktkravs rätt vid den försäkrades konkurs att den skadelidande såvitt gäller rätten enligt försäkringsavtalet inte kommer i vare sig bättre eller sämre läge än den försäkrade. En fråga är vilken betydelse denna utgångspunkt har vid tillämpningen av reglerna om rättskraft.

19. En lagakraftvunnen dom har rättskraft såvitt avser den sak som talan avsett. Rättskraften innebär bl.a. att den sak som har avgjorts genom domen inte kan bli föremål för prövning i en ny rättegång (se 17 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken). Domen utgör alltså processhinder i en senare process; den har då s.k. negativ rättskraft (*res judicata*).

20. Rättskraften kan också innebära att den dom där saken är prövad får bindande verkan i en annan rättegång där den fråga som tidigare prövats har betydelse för utgången, s.k. positiv rättskraft (prejudiciell betydelse). I princip är rättskraften begränsad till den rättsföljd som har gjorts gällande i målet. Det innebär bl.a. att det huvudsakligen är fastställelsedomar som tillmäts prejudiciell betydelse.

21. Rättskraften är som huvudregel begränsad till parterna men undantag finns. Det huvudsakliga undantaget från denna regel är när den förändring av tredje mans rättsställning som rättskraften skulle medföra också hade kunnat inträda genom utövande av förfoganderätten över tvisteföremålet, t.ex. genom ett avtal mellan parterna i tvisten. Tredje man kan alltså träffas av en doms rättskraft om och i den utsträckning han eller hon skulle ha varit bunden av ett civilrättsligt förfogande över det omtvistade rättsförhållandet av en part eller båda parter i den tvist som domen avser. Ett utflöde av samma princip är att rättskraften hos en dom kan omfatta tredje man, när denne efter domen succederat i ena partens rättsställning. (Jfr ”Panträtten i Nacka Kummelnäs” NJA 2021 s. 118 p. 7, 8 och 10 med hänvisningar.)

22. Rättskraften hos tvistemålsdomar i förhållande till tredje man följer således vanligen den civilrättsliga förfoganderätten. Frågan är om detta bör innebära att rättskraften hos en tidigare dom mellan den försäkrade och ansvarsförsäkringsgivaren ska gälla även mot den skadelidande. Att direktkravsrätten som utgångspunkt är en härledd rätt (se p. 16 och 17) talar för att så skulle vara fallet. Det är emellertid fråga om just en utgångspunkt, vilket innebär att det inte är givet att man ska se likadant på rättskraftsfrågan vid direktkravs rätt som i fall av fordringsöverlåtelse.

23. Det finns skillnader mellan en direktkravställare och den som i andra situationer övertar en fordran. En framträdande skillnad är att direktkravs rätt tillkommer någon som är skadelidande (jfr p. 15) och att rätten uppkommer i

vissa i lagen angivna situationer – t.ex. den försäkrades konkurs – som inträffar vid en tidpunkt som direktkravställaren inte kunnat välja.

24. En tidigare dom mellan den försäkrade och ansvarsförsäkringsgivaren kommer typiskt sett att aktualiseras därför att ansvarsförsäkringsgivaren har nekat att betala ut ersättning. Juridiskt sett uppstår i de fallen en förhållandevis komplicerad situation. För att den försäkrade ska få ut ersättning som kan betalas till den skadelidande, behöver han eller hon driva en process mot ansvarsförsäkringsgivaren och måste då bevisa att skadeståndsskyldighet föreligger, vanligen därför att den försäkrade agerat vårdslöst, men inte grovt vårdslöst (jfr p. 30), mot den skadelidande. Situationen kompliceras ytterligare av regleringen i 9 kap. 8 § försäkringsavtalslagen som kan leda till dubbel betalningsskyldighet. Om ansvarsförsäkringsgivaren skulle bli skyldig att utge ersättning till den försäkrade kan ansvarsförsäkringsgivaren, efter att ha betalat, bli skyldig att också ersätta den skadelidande om denne inte kan få ut skadeståndet från den försäkrade.

25. Vidare innehåller ansvarsförsäkringar ofta villkor om att den försäkrade förlorar rätten till ersättning om denne utan tillstånd från försäkringsgivaren gör upp med den skadelidande utom rätta, medger dennes talan eller genom passivitet får en tredskodom mot sig. Detta leder många gånger till att det måste bli en process även mellan den skadelidande och den försäkrade, i vilken den försäkrade – i lojalitet med försäkringsgivaren – kan behöva hävda att denne inte agerat ens vårdslöst. Bilden kompliceras ytterligare om den försäkrade går i konkurs och den skadelidande kommer in som direktkravställare.

26. Det är en sak att direktkravställaren i den angivna situationen bör vara bunden av civilrättsligt bindande åtgärder som den försäkrade har vidtagit, och det även om dessa vidtagits medan en rättegång pågår. De skillnader som finns mellan direktkravställaren och den som i ett annat fall övertar en fordran (se p. 23) tillsammans med den processuella komplexitet som uppstår (se p. 24

och 25) medför emellertid att det skulle föra för långt att därutöver låta direktkravställaren i rättskraftshänseende träffas av effekter av den försäkrades tidigare processföring. Även ändamålet med regleringen om direktkravs rätt (se p. 15) talar mot att ge en dom mellan den försäkrade och ansvarsförsäkringsgivaren sådana effekter. Den tidigare domens betydelse bör därför i denna typ av situationer inskränka sig till den s.k. bevisverkan som domen kan bedömas ha (se vidare p. 27–29).

Bevisverkan

27. När en dom saknar rättskraftsverkningar och därför inte är bindande vid en efterföljande rättegång kan det finnas situationer där domen i stället har vad som brukar kallas bevisverkan. Detta innebär att domen kan tillmätas betydelse i den senare rättegången. Domstolen måste emellertid i den senare rättegången alltid göra en egen bedömning av vad som hänt och vilken rättslig betydelse detta har. Det är alltså inte fråga om att den tidigare domen skulle vara rättsligt bindande i den senare rättegången. (Jfr ”Rättskraft och bevisverkan” NJA 2015 s. 141 p. 11, 12, 19 och 20 och ”Layer Cake”, NJA 2015 s. 346 p. 10.)

28. Domens bevisverkan avser i första hand vilka omständigheter som kan anses vara bevisade; i den senare processen kan rätten då ta intryck av hur olika sakfrågor och därmed sammanhängande bevisfrågor har bedömts. Av betydelse kan typiskt sett vara att bevisningen var färskare vid den tidigare bedömningen (jfr ”Rättskraft och bevisverkan” p. 12).

29. Det kan förekomma att rätten i den senare rättegången också tar intryck av den bedömning som tidigare har gjorts av rättsfrågor som aktualiseras. Detta är emellertid inte något som på ett principiellt plan skiljer sig från fall där rätten tar intryck av vad som skrivits i ett mål som saknar koppling till det mål som den har framför sig, eller av vad som skrivits i doktrinen.

Undantag från försäkringsskydd vid grov vårdslöshet eller medvetet risktagande

Försäkringsavtalslagens reglering

30. Enligt försäkringsavtalslagen gäller vid företagsförsäkring att försäkringsbolaget är fritt från ansvar mot en försäkrad som har framkallat ett försäkringsfall uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa. I försäkringsavtalet får föreskrivas att bestämmelserna ska tillämpas också vid annan vårdslöshet. (Se 8 kap. 11 § första och tredje styckena.)

Grov vårdslöshet

31. Begreppet grov vårdslöshet är inte preciserat i försäkringsavtalslagen. Avsikten är att det ska ges samma innehåll som annars på försäkringsrättens område (se prop. 2003/04:150 s. 415 f.). Traditionellt sett har på det området krävts att en vårdslöshet är av mycket allvarligt slag för att den ska betecknas som grov. Främst har det handlat om fall som ligger nära det uppsåtliga handlandet; det har krävts att det är fråga om en betydande hänsynslöshet eller nonchalans som medför en avsevärd risk för skada. (Jfr ”Mariefreds skola” NJA 1992 s. 130.)

32. Vanligen kommer det att krävas att det är fråga om medveten vårdslöshet för att den ska anses som grov. Även omedveten vårdslöshet kan dock i vissa fall utgöra grov vårdslöshet (jfr ”Cigarrettfimpen” NJA 1962 s. 281 och Bertil Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, version 5, 2023, JUNO, Norstedts juridik, kommentarerna till 4 kap. 5 § och 8 kap. 11 § försäkringsavtalslagen). Det förutsätter då att avvikelserna från vad som kan bedömas som aktsamt är påtagliga och att skadevållaren haft möjlighet att inse risken för skada.

Medvetet risktagande

33. Som framgått anges i lagen att försäkringsgivaren är fri från ansvar även i fall då den försäkrade måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att förhållandet innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa. Ett sådant agerande kan innebära att han eller hon har varit grovt vårdslös, men det är alltså inte en förutsättning för ansvarsfrihet att en sådan kvalificering av vårdslösheten kan göras. (Jfr a. prop. s. 416.)

Handlande inom ramen för yrkesmässig verksamhet

34. Även på skadeståndsrättens område ställs höga krav för att en vårdslöshet ska betecknas som grov. Vid bedömningen har det i rättspraxis beaktats att det aktuella handlandet ägt rum inom ramen för yrkesmässig verksamhet. (Se "Skärbrännaren" NJA 1996 s. 118.) Det finns anledning att göra bedömningen på motsvarande sätt när frågan uppkommer vid tolkningen av ett undantagsvillkor i en ansvarsförsäkring och det är ett företag som är försäkringstagare.

Situationen när ett avtalsvillkor i försäkringsavtalet avviker från lagen

35. Försäkringsavtalslagens bestämmelser är i viss utsträckning tvingande till förmån för bl.a. försäkringstagaren (se 1 kap. 6 §). Lagen ställer dock inte upp något hinder mot att genom försäkringsavtalets villkor avvika från vad som anges i lagen till nackdel för försäkringsgivaren. Om så sker kan villkorets innebörd i den delen inte bestämmas genom en tolkning av lagen och dess förarbeten.

36. Tolkningen får i stället utföras på samma sätt som generellt gäller avseende villkor i försäkringsavtal av standardkaraktär. Utgångspunkten är villkorets ordalydelse. När ordalydelsen ger utrymme för olika tolkningar, liksom när ordalydelsen inte ger något besked alls, kan ledning sökas i

systematiken och de övriga försäkringsvillkoren. Också andra faktorer kan ha betydelse, exempelvis villkorets syfte i den mån ett sådant går att utröna och vad som sakligt sett är en förnuftig och rimlig reglering. (Jfr ”Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen” NJA 2018 s. 834 p. 10 med där gjorda hänvisningar.)

Bedömningen i detta fall

Utgångspunkter för prövningen

37. Betydelsen av de tidigare domarna mellan Evaldssons och Dina begränsar sig till deras eventuella bevisverkan (se p. 26).

38. På de skäl som hovrätten i nu aktuellt mål har angett bedömer Högsta domstolen att Evaldssons har ådragit sig skadeståndsskyldighet mot Bräcke Diakoni, att Bräcke Diakoni haft rätt till den försäkringsersättning som Länsförsäkringar har betalat ut och att Länsförsäkringars krav mot Dina inte är preskriberat.

Händelseförloppet

39. Parterna är i denna tvist överens om att det arbete som utfördes den aktuella dagen var av ett sådant slag att det träffas av Brandskyddsföreningens säkerhetsföreskrifter för ”Heta arbeten”. Även i övrigt är det i stor utsträckning ostridigt mellan parterna vad som rent faktiskt har hänt. I den mån så inte är fallet har det inte framkommit något i nu aktuell process som ger anledning att se annorlunda på vilka omständigheter som ska läggas till grund för den bedömning som ska göras än vad som anges i den tidigare tingsrättsdomen i målet mellan Evaldssons och Dina.

40. Det innebär såvitt gäller själva händelseförloppet följande. Inga av de säkerhetsåtgärder som anges i säkerhetsföreskrifterna för ”Heta arbeten” och som var adekvata för situationen vidtogs. Den snickare som utförde arbetet

saknade utbildning för uppgiften och han arbetade ensam. Det fanns inte någon som utövade tillsyn över arbetet och inte heller någon som agerade brandvakt. Det vidtogs inga andra säkerhetsåtgärder av relevans. Arbetet utfördes på en ålderstigen träbyggnad där fasaden hade sprickor och håligheter, vilket måste anses öka risken för brand vid den typ av arbete som utfördes. Arbetet utfördes växelvis med speedheater och varmluftspistol. Det senare verktyget alstrar betydligt högre värme än en speedheater. I den måleribeskrivning som bifogats länsstyrelsens tillstånd till arbetena angavs att speedheater skulle användas för borttagning av färg. Något förbud mot användning av varmluftspistol fanns dock inte intaget i beskrivningen.

Identifikation

41. Det handlande som är av relevans vid bedömningen av frågorna om medvetet risktagande respektive grov vårdslöshet är det handlande som kan tillskrivas Evaldssons till följd av agerande av bolaget som sådant eller av dess verkställande direktör Fredrik Evaldsson eller platschefen Per Anders Dahl (jfr 8 kap. 14 § försäkringsavtalslagen).

Medvetet risktagande

42. Enligt punkt 4.7.9 i försäkringsavtalet gäller inte försäkringen om den försäkrade har handlat eller underlåtit att handla i medvetande om att detta innebar betydande risk för att skada skulle inträffa. Villkorets ordalydelse avviker från motsvarande bestämmelse i försäkringsavtalslagen på så sätt att det inte anges att försäkringstagaren ”måste antas” ha handlat eller underlåtit att handla i sådant medvetande. Villkoret kan därmed inte utan vidare ges samma innebörd som den i många delar likalydande lagbestämmelsen i 8 kap. 11 § försäkringsavtalslagen har (se p. 35).

43. Enligt villkorets ordalydelse gäller undantaget endast fall där det står klart att den försäkrade tagit en medveten risk. Ordalydelsen ger inte utrymme för olika tolkningar. Det saknas därför anledning att avvika från ordalydelsen vid tolkningen. Det är därmed inte tillräckligt att situationen i och för sig var sådan att Evaldssons måste antas ha förstått att det fanns en betydande brandrisk. I stället krävs att det står klart att bolaget, genom relevanta personer (se p. 41), faktiskt förstod att så var fallet. Utredningen i målet utvisar inte att Fredrik Evaldsson eller Per Anders Dahl faktiskt förstod att det fanns en betydande risk för skada till följd av hur arbetet hade anordnats och utfördes. Undantagsvillkoret avseende medvetet risktagande är således inte tillämpligt.

Grov vårdslöshet

44. Enligt såväl försäkringsavtalslagen som försäkringsvillkoren gäller att ansvarsförsäkringsgivaren är fri från ansvar gentemot den försäkrade om denne har orsakat skadan genom grov vårdslöshet. Vad gäller den bedömningen anser Högsta domstolen till att börja med att länsstyrelsens beslut med tillhörande måleribeskrivning inte tog sikte på frågan om brandsäkerhet, utan var utformat utifrån färgarkeologiska och antikvariska överväganden. Den indikation om brandrisk som finns i beskrivningen är det som anges om risk för att fasaden bränns vid arbete med speedheater om tillräckligt avstånd inte hålls. Det går dock inte att av den skrivningen dra slutsatsen att det av brandsäkerhetsskäl skulle vara uteslutet att använda varmluftspistol. Användandet av varmluftspistol kan därför inte på den grunden att det avviker från länsstyrelsens beslut anses vara grovt vårdslöst.

45. I den nu aktuella processen finns en relativt omfattande utredning om lämpligheten i sig av att använda varmluftspistol vid arbetets utförande. I brandutredningen anges att det är direkt olämpligt att använda varmluftspistol på gamla träfasader där en punktuppvärmning sker med högt gradantal som

följd. Av förhören med Peter Mohr och Peter Bohlin framgår emellertid att det får anses utgöra branschpraxis att använda varmluftspistol för borttagning av färg på svåråtkomliga ytor som t.ex. den typ av snickarglädje som funnits på Mössebergs hotellbyggnad; en speedheater är, på grund av sin konstruktion, inte användbar på den typen av detaljer och enbart manuell skrapning är inte något realistiskt alternativ. Båda vittnena har ansett att varmluftspistol är det redskap som är möjligt att använda för den typen av arbeten men de har också framhållit att det då är viktigt att använda verktyget på korrekt sätt.

46. Mot bakgrund av det anförda bedömer Högsta domstolen att det inte varit olämpligt i sig att använda varmluftspistol vid det aktuella arbetet. Det avgörande för frågan om grov vårdslöshet är i stället de närmare omständigheterna runt detta arbete.

47. Att använda varmluftspistol för färgborttagning på en byggnad av den karaktär det varit fråga om får anses innebära en mycket stor risk för brand om arbetet inte utförs på korrekt sätt. Av betydelse för bedömningen blir därför om Evaldssons genom Fredrik Evaldsson och Per Anders Dahl vidtog rimliga säkerhetsåtgärder för att i möjligaste mån minska risken för brand. Det har bolaget inte gjort. I stället har arbetet anförtrotts en anställd snickare som inte hade utbildning för eller erfarenhet av att använda varmluftspistol för färgborttagning på den typ av objekt det var fråga om. Han hade inte heller någon utbildning avseende säkerhetsföreskrifterna för ”Heta arbeten”. Ytterligare ska beaktas att det inte anordnades någon tillsyn över arbetet, t.ex. från en mer erfaren kollega.

48. Bolaget har vidare inte vidtagit några mer konkreta åtgärder för att minska risken för att brand skulle uppstå eller för att möjliggöra en snabb släckning om behov av det ändå skulle uppkomma. Av de åtgärder som anges på den kontrollista som finns i säkerhetsföreskrifterna för ”Heta arbeten”

framstår flera som relevanta i detta fall, särskilt åtgärderna att avdela en person som brandvakt vid arbetet, att täta, kontrollera eller skydda springor och hål m.m. i fasaden och att se till att godkänd, fungerande och tillräcklig släckutrustning finns tillgänglig för omedelbar släckinsats. Ingen av dessa åtgärder vidtogs.

49. Enligt Högsta domstolens bedömning har arbetet utförts på ett sådant sätt att det, särskilt med beaktande av att det varit fråga om arbete som utförts inom ramen för en yrkesmässig verksamhet (se p. 34), måste anses ha varit fråga om grov vårdslöshet.

Slutsats

50. Undantagsvillkoret avseende grov vårdslöshet är tillämpligt och försäkringen gäller därför inte.

51. Hovrättens dom ska således ändras och Länsförsäkringars talan ogillas i dess helhet. Vid denna bedömning saknas skäl att gå in på Dinas övriga bestridandegrunder.

Rättegångskostnader

52. Dina ska till följd av utgången i huvudsaken befrias från att ersätta Länsförsäkringar för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten och få ersättning för sina rättegångskostnader i samma instanser. De där yrkade beloppen är skäliga.

53. Länsförsäkringar ska vidare förpliktas att betala ersättning för Dinas rättegångskostnad även i Högsta domstolen. Länsförsäkringar har ifrågasatt storleken av det yrkade beloppet. Dina får, även med beaktande av målets omfattning, svårighetsgrad och betydelse samt att Dina som huvudsakligen

förlorande part i hovrätten behövt vara drivande i processen, anses skäligen tillgodosedd med ett belopp motsvarande ersättning för cirka 200 timmars arbete. I övrigt yrkat belopp får anses skäligt.

Agneta Bäcklund Petter Asp Malin Bonthron

Petter Asp

I avgörandet har deltagit justitieråden Agneta Bäcklund, Petter Asp, Malin Bonthron (referent), Christine Lager och Margareta Brattström
Föredragande har varit justitiesekreteraren Johanna Siesing